

Irena Jadczykowska

KLUCZ ZE ŚLADKOWA GÓRNEGO, GM. ZGIERZ

W latach 1981–1985 prowadziłam z ramienia Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi badania stacjonarne we wsi Ślasków Górny, gm. Zgierz, oddalonej od Łodzi w kierunku północnym o ok. 35 km.

Tuż za wsią na piaszczysto-żwirowym wzniesieniu, niszczone przez czynną od przed wojny żwirownię, posadowiona była wielokulturowa osada prahistoryczna. Penetracja terenu wykonana w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski ujawniła dość dużo fragmentów naczyń późnołużyckich i kilka skorup wczesnośredniowiecznych. Jednakże badania stacjonarne, w czasie których odsłonięto 1175 m², dostarczyły zarówno w obiektach stałych, jak i materiale ruchomym zabytków przede wszystkim z przełomu środkowego i późnego okresu lateńskiego (Jażdżewski 1981, s. 384), z początków kultury przeworskiej, ale też i wczesnośredniowiecznych (Jadczykowska 1982, s. 129; 1983, s. 139; 1984, s. 110; 1985, s. 88; 1986, s. 71–72).

Do ciekawszych obiektów późnolateńskich odkrytych na tym stanowisku zaliczyć można chatę (oznaczoną nrem 1), pod którą znajdował się szkielet psa. Chata o dużej miąższości warstwy kulturowej posiadała konstrukcję słupową i była wyposażona w kamienne palenisko. Palenisko to miało w swej części centralnej płaski kamień, na którym leżał odwrócony niewielki garnek o typowo lateńskich cechach, zawierający w swym wnętrzu kości zwierzęce.

Innego rodzaju ciekawym obiektem było wolno stojące palenisko o rzadko spotykanych rozmiarach: średnica 1,8 m, głębokość ponad 1 m, zawierające w swym wnętrzu – oprócz kolebkowato układających się warstw spalenizny o zróżnicowanym zabarwieniu – także kamień o długości 70 cm i szerokości 50 cm. Przeznaczenia paleniska nie da się jednoznacznie określić. Nie można jednak wykluczyć innego niż gospodarcze zastosowania.

Obiekty wczesnośredniowieczne, także mieszkalne, zawierały – oprócz licznych fragmentów ceramiki – dość dużo przedmiotów metalowych, takich jak: kabłączki skroniowe, noże, krzesiwo, szydło czy grot, oraz bardzo dużo

połupanych kości zarówno zwierząt hodowlanych, jak i dzikich (np. kości i czaszka jelenia).

W takim to otoczeniu, w odcinku 35, w warstwie kulturowej, w której były fragmenty naczyń lateńskich, a także wczesnośredniowiecznych, znaleziony został klucz. Klucz ten w kształcie litery T, wykonany z brązu, posiadał powierzchnię bardzo starannie zdobioną drobnymi dołeczkami i liniami prostymi, zarówno po jednej, jak i drugiej stronie. Dołeczki obwiedzione były trochę płytszymi kółkami i półksiężycami. Na rewersie zarówno dołeczki, jak i półksiężyce są płytsze, a całość mniej starannie wykonana. Górna część klucza, czyli ramię, które u okazów zachowanych w całości zakończone jest kółkiem, tutaj zostało ułamane. Wymiary: zachowana długość 8,2 cm, szerokość części otwierającej 2 cm, grubość ramienia 0,25 cm (tabl. I; 1).

Klucze o tej formie znane już były w kręgu celtyckim, ale należały do zabytków wyjątkowo rzadkich. Z terenu Polski nie znamy ani jednego egzemplarza.

Najwcześniejszy okaz pochodzi z Francji z miejscowości Mont Beuvrey (starożytne Bibracte) z prowincji Saone-et-Loire i datowany jest na III okres lateński (Déchelette 1927, s. 897, ryc. 619; 7). Klucz ten wykonany został z żelaza i jego obróbka jest dużo mniej staranna niż klucza ze Śladkowa Górnego, co podyktowane było także rodzajem surowca. Długość klucza z Bibracte wynosi 13,5 cm (tabl. I; 7). Ponadto kilka innych okazów, pochodzących z terenów galloromańskich, wymienia w swej pracy H. Masurel (1979, ryc. 282, 285, 288, 292, 296). Niektóre z przedstawionych przez H. Masurela kluczy różniły się tym od opisywanego, że miały podwójne zęby albo zakończenie zbliżone do kotwicy.

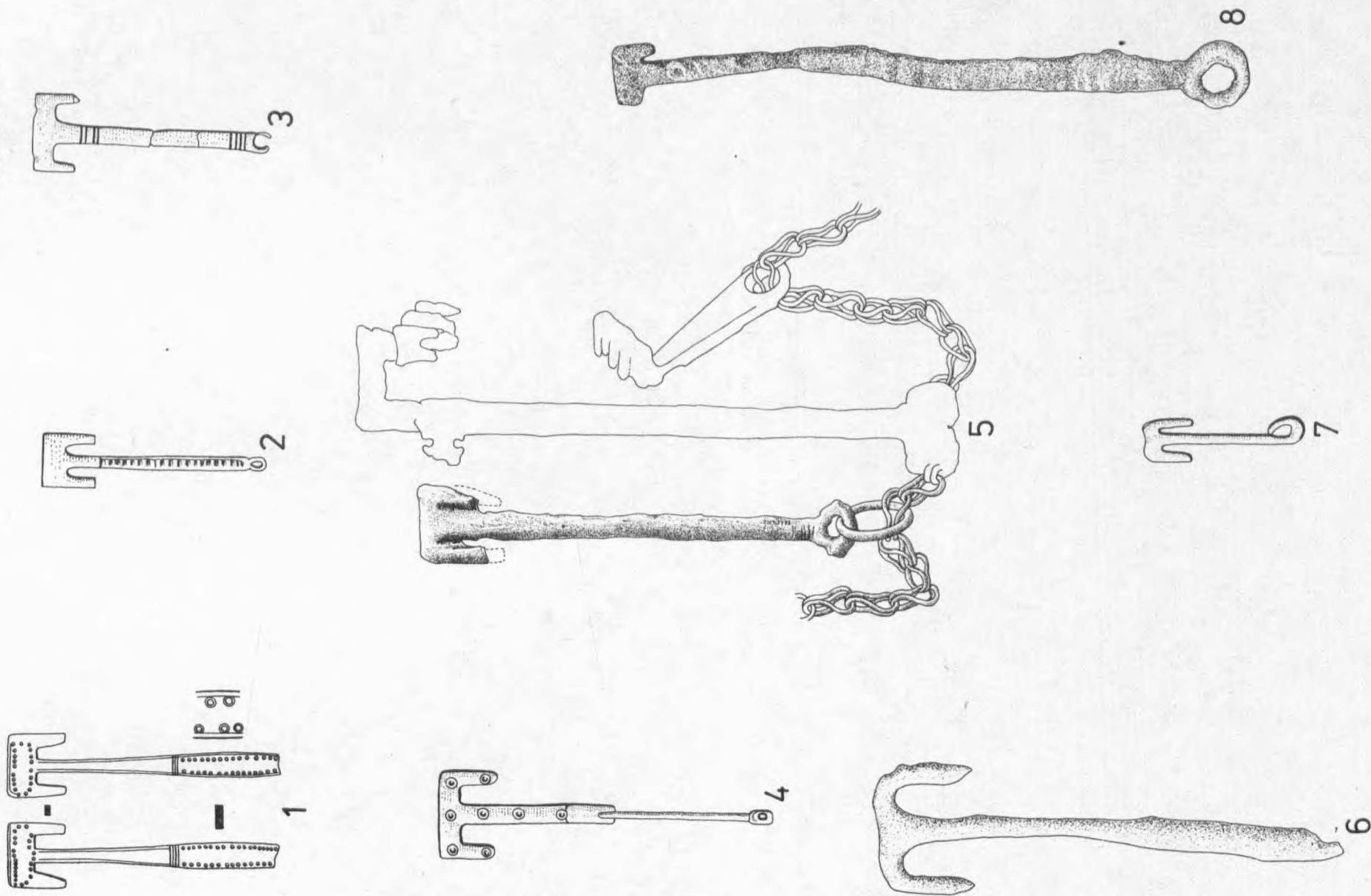
Poza jedynym z Czerchowa, do tej pory z terenu Polski znane były tylko klucze zakończone kotwicowato. Najstarsze pochodzą z Brzegu, woj. sieradzkie, z grobu datowanego na III/IV w. (badania A. Kufel-Dzierzgowskiej¹). Tego samego typu jest klucz znaleziony w Kaliszu, datowany także na okres wpływów rzymskich (Kostrzewski 1961, s. 29, tabl. III; t).

Z okresu wczesnośredniowiecznego znamy cztery klucze; dwa okazy pochodzą z Gniezna (Kostrzewski 1949, s. 134, ryc. 63) i zaliczane są do kotwicowatych. Najbardziej mnie interesujący, klucz w kształcie litery T z grodziska stożkowatego w Czerchowie, woj. płockie, znajduje się w zbiorach Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi². Klucz ten długości 7 cm (tabl. I; 3) wykonany jest z brązu i posiada zdobienie w postaci kreseczek umieszczonych podobnie jak na ostatnio znalezionym kluczu ze Śladkowa Górnego.

Z terenu Czech znany jest klucz żelazny w kształcie litery T z *opidum* z Hradišta k. Stradonic, bardzo duży i wykonany niestarannie, z niewspółmier-

¹ Za udostępnienie zabytku dziękuję mgr A. Kufel-Dzierzgowskiej.

² Za udostępnienie zabytku dziękuję dr A. Chmielowskiej.

Klucze w kształcie litery T

- 1 — ze Śladkowa Górnego, woj. łódzkie, 2 — z Weimaru, 3 — z Czerchowa, woj. płockie, 4 — z Jeserigu, Kr. Brandenburg-Land, 5 — z Dobřichovic k. Zbraslava, 6 — z Guhrowa, Kr. Cottbus-Land, 7 — z Mont Beuvrey, prow. Saone-et-Loire, 8 — z Hradišta k. Stradonic

nie długim w stosunku do innych okazów ramieniem (tabl. I; 8) (Pič 1903, tabl. 32; 1), a także z Dobřichovic k. Zbraslava, datowany na starszą fazę kultury Pičhora, czyli na starszy okres rzymski (Pič 1903, s. 130; Schranil 1928, s. 339). Klucz z Dobřichovic, o długości 11,4 cm, zawieszony był z dwoma innymi kluczami na wspólnym łańcuchu (tabl. I; 5).

Kilka okazów pochodzi także z terenów dzisiejszych Niemiec, gdzie też znajdowane są bardzo rzadko. Odkryto je: w osadzie z VI w. w Weimarze (tabl. I; 2) (Schmidt 1966, s. 177, ryc. 7; b); w Guhrow, Kv. Cottbus-Land, datowany na późny okres rzymski (tabl. I; 6) (Geisler 1976, s. 154) i w Jeserig, Kv. Brandenburg-Land, datowany na okres wędrówek ludów (tabl. I; 4) (Schmidt 1961, s. 284, ryc. 1 a).

Ze względu na miejsce znalezienia (warstwa kulturowa), jak i przemieszanie materiału w obrębie stanowiska nie można było jednoznacznie określić przynależności chronologicznej klucza ze Śladkowa Górnego. Ostatecznie sprawę rozstrzygnęła technika. W Dziale Konserwacji i Badań nad Technologią Zabytków przy Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi mgr inż. A. Kanwiszer wykonał analizę spektograficzną. Jej wynik jest następujący: Ag+; Ca+; Cd+; Cn 80,0; Fe+; Pb+; Sb+; Tn 8,0. Analiza ta wykazała ogromną zbieżność materiału użytego do wyrobu klucza ze Śladkowa Górnego z wczesnośredniowiecznym kluczem znalezionym w Czerchowie (oddalonym w linii prostej o ok. 10 km). W związku z powyższym należy przyjąć, że klucz ze Śladkowa Górnego pochodzi z wczesnośredniowiecznej osady, która nawarstwiła się na osadnictwo lateńskie.

LITERATURA

- Déchelette J., 1927, *Manuel d'archéologie*, vol. 4, Paris.
- Geisler H., 1976, *Ein Gerätedepot der späten römischen Kaiserzeit aus Breslack, Kr. Eisenhüttenstadt*, „Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam”, Bd. 10.
- Jadczykowska I., 1982–1986, „Informator Archeologiczny”, Badania 1981–1985, Warszawa.
- Jażdżewski K., 1981, *Pradzieje Europy Środkowej*, Wrocław.
- Kostrzewski J., 1949, *Kultura prapolska*, Poznań.
- Kostrzewski J., 1961, *Zagadnienie ciągłości zaludnienia ziem polskich w pradziejach*, Poznań.
- Masurel H., 1979, *Contribution a l'étude de la serrurerie galloromaine*, Paris.
- Pič J. L., 1903, *Čechy na usvitě dejin. Sv. 2, Hradiště u Stradonic*, Praha.
- Schmidt B., 1961, *Spätvölkerwanderungszeitliche Funde von Jeserig Kr. Brandenburg-Land*, „Prähistorische Zeitschrift”, H. 39, s. 283–288.
- Schmidt B., *Zur Keramik des 7 Jahrhunderts Zwischen Mains und Havel*, „Prähistorische Zeitschrift”, H. 43/44, s. 167–237.
- Schranil J., 1928, *Die vorgeschichte Böhmens und Mährens*, Berlin.

Irena Jadczykowa

A KEY FROM ŚLADKÓW GÓRNY, ZGIERZ COMMUNE

The excavations at Śladków Górny, Zgierz commune, conducted by the writer in 1981–1984 on behalf of the Archaeological and Ethnographical Museum in Łódź revealed remains of settlements from the beginnings of the Przeworsk culture and from the Early Middle Ages. The site lies on a sandy and gravelly eminence situated just off the village and devastated by a pre-war gravel-pit. An area of 1175 m² was explored yielding remains of houses and economic features of both periods.

Among the Late La Tène features of particular interest is house 1 containing a dog's skeleton as a foundation sacrifice and a hearth, 1.8 m in diameter and over 1 m deep, comprising trough-shaped layers of burnt matter and a very big stone. It is possible that the hearth had another than a purely domestic function.

Apart from pottery, early medieval finds comprised a spearhead, an awl, a „strike-a-light”, knives, temple rings and a key shaped as the letter T.

The key comes from the cultural layer in section 35 where materials from both settlements were found. Keys of that type range in date from La Tène III (e.g. ancient Bibracte) to the Late Middle Ages and therefore the date of the find in question has been established by the results of a spectographical analysis. The composition of the metal used in the production of the key and the finish of its surface are near-identical with those of the key found at the early medieval earthwork at Czerchów, only 10 km away.